

Marocko bra, Europa bättre

Om marockanska ungdomars drömmar i *Marock* och *Heaven's doors*

Aurora Tellenbach, doktorand i filmvetenskap

När Laila Marrakchis film *Marock* fick sin premiär i Marocko 2005 blev den både populär och starkt kritiserad. *Marock* utmanar flera tabun och kritiken har framför allt gällt skildrandet av ungdomarna, deras ovårdade språk och brist på respekt för äldre tillsammans med deras ständiga supande och haschrökande. I kritiken ligger också vad som uppfattas som ett brott mot marockanska traditioner vad gäller filmberättandet. Flera har velat censurera filmen eller till och med totalförbjuda den. Dessutom ansågs *Marock* inte skildra Marocko, men vad skildrar filmen då?

Även i filmen *Heaven's doors*, som gick upp på biograferna året efter, skildras bland annat marockanska ungdomars val inför framtiden men som har helt andra förutsättningar. Här är det ungdomar som luras in i kriminalitet för att överhuvudtaget kunna skaffa sig och sin familj ett drägligt liv. Även *Heaven's doors* är starkt inspirerad av anglosaxisk film och kultur men har inte alls rönt samma uppmärksamhet. Vad är det då som gör att *Marock* framstår som mer kontroversiell?

Marock

Marock utspelar sig 1997 och skildrar några ungdomar i en överklasstadsdel i Casablanca som ska ta examen. De befinner sig i en fas i livet där de håller på att bli vuxna och står inför olika val inför framtiden vad gäller utbildning, yrke och relationer. De talar huvudsakligen franska med varandra och endast arabiska med tjänstefolket vilket förstärker bilden av att de tillhör överklassen.

Filmen kretsar kring Rita som är muslim och Youri som är jude. När de väl har blivit ett par uppstår diskussionen om vem som ska konvertera. Att konvertera är inte bara en fråga om religion, för Youri

handlar det också om hans nationella identitet. Både Rita och Youri kommer från samma sociala skikt och har en liknande bakgrund, men har inte samma föreställning om vad det innebär att leva i Marocko och delar inte heller samma drömmar om framtiden. Rita vill att Youri följer med henne till Paris och hans föräldrar vill att de flyttar till USA. Youri säger att han är marockan och vill stanna. Det sista vi ser av Rita är hur hon lämnar Marocko för Paris med förhoppningar om ett nytt spännande liv.

Representation

Marock innehåller flera olika aspekter av representation, även produktionsförhållandena handlar om representation. Ett av argumenten till varför *Marock* inte ansågs vara marockansk, var att huvuddelen av det finansiella stödet kom från Frankrike. Av de arabiska filmländerna är det i princip bara Egypten som kan göra film utan att söka stöd utomlands.

Det Marrakchi skildrar är till viss del inspirerat av hennes eget liv. Hon är själv en muslim som är gift med en jude. Hon flyttade till Frankrike efter examen precis som Rita i filmen. Hon är alltså en av dem som emigrerade. Filmen utspelar sig dock under en tid då Marrakchi själv levde som ung kvinna i Marocko, och innehåller både igenkänning och inslag av nostalgi. Kritiken mot henne som författare och regissör består av att hon inte skildrar landet och kulturen på rätt sätt.

Relationen mellan nationen och diasporan är alltså inte helt konfliktfri, vilket också är ett av filmens teman. Det finns en tydlig längtan hos ungdomarna att flytta från Marocko som är något de kan definiera, till västvärlden som för ungdomarna är som en hägring. För Rita är Paris framtiden där universiteten anses vara bättre, Marocko representerar inte ett liv som hon längtar efter att leva. Däremot ingår Frankrike i den globala ungdomskultur som hon redan är en del av.

Filmstil

Marrakchi använder sig av en berättarstil som är starkt inspirerad av den amerikanska ungdomsfilmerna. Hon följer de konventioner som gäller för den genren väl medveten om att den tilltänkta publiken förstår berättartekniken. Genom bland annat kostym och musik visar *Marock*

hur pass mycket ungdomarnas värld är influerad av anglosaxisk populärkultur.

Många kritiker har påpekat att filmen skildrar en mycket liten del av den marockanska befolkningen. Överklassens unga människor har en tillgång till utländska kulturer både genom köpkraft och att de kan resa utomlands, vilket är få förunnat bland övriga ungdomar. Den tilltänkta publiken för *Marocke* är unga människor, de som lever ett liv på gränsen till att bli vuxna och de som precis lämnat tonåren bakom sig. För en del av dem är detta en film om deras egna drömmar, för andra nostalgi och minnen. Men det är inte en film som riktar sig enbart till en publik i Marocko, utan till unga människor i hela världen.

Den egna identiteten

Livet för de judiska och muslimska ungdomarna i *Marocke* framställs som likvärdigt vad gäller intressen för mode och musik men ändå finns där en gräns som framträder när Rita och Youri blir ihop. Youri måste ständigt förklara för sin omgivning att han är marockan fast han är jude medan Rita som muslim aldrig behöver försvara sin nationella identitet. Även om varken Rita eller Youri visar något större intresse för religion är det ändå en viktig del av deras identiteter. Det förväntas att någon av dem ska konvertera, men att konvertera innebär olika saker för dem. Youri vill att hans marockanska identitet ska vara en självklarhet men istället möts han av fördomar. Han trotsar fördomarna genom att bland annat överdriva sitt drickande och deltar i nattliga streetrace i Casablanca. Han utgör därmed en fara både för sig själv och för andra samtidigt som han försöker hitta sin plats i det marockanska samhället utan att bli marginaliserad där han som jude anses vara avvikande.

Heaven's doors

Medan *Marocke* blev 2006 års stora biosuccé i Marocko, gick *Heaven's doors* endast ett par veckor för halvtomma salonger. Båda har tagits väl emot vid filmfestivaler, där särskilt *Heaven's doors* bildspråk och dess tre sammanvävda berättelser har skapat förväntningar på Swel och Imad Nourys nästa film. Medan *Marocke* är en ganska konventionell genrefilm, är *Heaven's doors* en film med fördjupning och där vi så småningom får

förklaringar till personernas handlingar, hur de förhåller sig till sin omgivning med förväntningar och drömmar om ett bättre liv. I *Heaven's doors* är temat den kärlek som mödrar ger sina barn och där frånvarande fäder skapar otrygghet.

Även *Heaven's doors* är starkt inspirerad av utländska influenser men är mer konstnärlig i berättande, stil och klippning än *Marocko*. Bröderna Noury har genom sina föräldrar rötter både i Marocko och Spanien. Deras film är ett typexempel på hur unga människor befinner sig i en globaliserad värld med influenser från olika filmkulturer. Även i *Heaven's doors* finns den västerländska populärkulturen som en naturlig del av ungdomarnas liv där de bland annat äter snabbmat och gör sina träningspass på takterassen till anglosaxisk musik.

Heaven's doors består av tre berättelser om människor i Casablanca vars liv och öden flätas samman genom att de alla på något vis är beroende av en man vid namn Mansour som bedriver mycket skumma affärer. I den första berättelsen är det tre unga män som tar uppdrag från Mansour och på så vis blir indragna i allt mer våldsamma handlingar. En amerikansk kvinna känner sig tvingad att ta hand om en föräldralös pojke, vars pappa har haft affärer med Mansour, och en äldre man släpps ut ur fängelset där han har levt hela sitt unga liv och nu söker hämnd för det Mansour åsamkade honom. De tre berättelserna flätas samman men människorna har väldigt lite med varandra att göra.

Drömmar

Casablanca är en storstad som växer snabbt. Dit flyttar folk från hela Marocko, det är en stad där människor lever i ett högt tempo och nya skyskrapor växer upp varje dag. Samtidigt finns ett stort slumområde i centrala stan, där människor som inte har lyckats lika bra, bor i usla skjul. Kontrasterna ligger vägg i vägg.

De tre unga männen kommer från sämre förhållanden och har olika drömmar. Ney försörjer sin mamma och syster och vill få ihop pengar till mammans ögonoperation. Han har inga drömmar om utbildning, jobb eller livsföring. Han har axlat ansvaret efter sin frånvarande pappa och det är så långt hans framtidsvision sträcker sig. Hamza ägnar sig bara åt tjejer medan Tawfiq drömmer om att ta sig till Europa, till paradiset.

Detta paradisi definieras aldrig och vi får inte veta vad det innebär för honom. För Ney är Marocko bra nog, och för honom är det mer en fråga om att se vilka möjligheter man har och ta vara på dem.

Många unga män drömmer om Europa och satsar stora summor på att få hjälp av Neys boss Mansour. Det är riskfyllda affärer men uppenbarligen lönsamt eftersom Mansour lever ett flott liv. Handeln som möjliggör för dessa människor att kanske ta sig till den europeiska sidan av sundet är brutal. Trots att Ney tycker att flyktingarna satsar för mycket och att det inte finns några garantier för att de får jobb om de väl kommer in, är han en del av handeln med dessa människors liv. Mansour betalar bra men Neys mamma tycker att Ney och hans vänner förslösar sina liv. Hon påminner honom om att det är mödrarna som har nyckeln till himlens portar.

Bilden av Marocko

I *Heaven's doors* är det framför allt ekonomiska skäl som gör att ungdomar drömmer om ett annat liv, inte att de inte skulle känna sig som marockaner. Skillnaden mellan Ney och Rita i *Marock*, är att Rita och hennes kompisar har tillgång till Europa medan Ney och hans kompisar i *Heaven's doors* inte har samma möjligheter och alltså tvingas söka andra vägar. De lever inte i den bästa av världar. I *Marock* har de unga möjligheten att åka som studenter medan de i *Heaven's doors* spelar med livet som insats.

Det är framför allt vad ungdomarna lämnar bakom sig eller väljer att stanna kvar i som skildras. För Rita i *Marock* är det en trygg hemmiljö som hon kan återvända till om något skulle gå fel. Oavsett vad Europa erbjuder henne har hon andra alternativ. För Ney i *Heaven's doors* är alternativen få. Han vill inte riskera livet för att ta sig till en osäker framtid i Europa och förlora livet och familjen, men väljer ändå att ta ett jobb som innehåller risker för att snabbt få pengar en ökad levnadsstandard. Både Ney och Youri i *Marock* tror på en slags framtid i Marocko men utmanar livet genom att ta stora risker. Youri kör ihjäl sig och Ney luras ta ett uppdrag med dödlig utgång.

Slutligen

Det finns inga egentliga möjlighet att en marockansk film ska kunna finansieras enbart med marockanska medel. Även om produktionsbolagen inte alltid uttalar sina ambitioner, finns det ändå ett krav på att samproduktioner ska kunna rikta sig till flera olika publiker.

Förväntningarna på att en film med namnet *Marock* ska skildra Marocko är begripliga, men vilket Marocko trodde publiken att det skulle vara? Som i alla andra filmkulturer har marockanska filmare skildrat marockansk historia och samtidens vardagsliv på olika sätt. Det finns inte heller någon filmkultur som inte har tagit intryck av andra kulturer eller andra filmspråk. Genom *Marocks* berättarteknik och ungdomarnas grova språk bryter filmen mot förväntningarna och tabun vad gäller utseende och tilltal. Det är en film som visar en bit av Marocko men ger inte nödvändigtvis en generell bild av landets kultur.

Heaven's doors kan möjligen ses som en film som skildrar ett bredare spektrum av marockanska människors liv men har å andra sidan ett mer konstnärligt filmberättande. Med den invecklade berättarstrukturen krävs det av publiken att den aktivt följer med i berättelsens turer medan *Marock* berättar en rak historia från början och till slut. *Heaven's doors* lockade med andra ord inte en lika stor publik och utsattes inte heller för samma kritik som *Marock*.

Ungdomarna i *Heaven's doors* lever inte heller ett utsvävnade och bortskämt liv, och utmanar därmed inte publiken på samma sätt. *Marocks* stil kan ses som ytlig medan *Heaven's doors* grovkorniga och rörliga kamera ger en känsla av större närhet till ett verkligt skeende.

Varken *Marock* eller *Heaven's doors* visar vad det är Europa representerar för de människor som drömmer om ett liv där. De visar däremot vad det är dessa människor lämnar bakom sig eller väljer att stanna kvar i. För de unga i *Marock* är det med något sämre framtidsmöjligheter och bibehållande av vissa traditioner, i *Heaven's doors* är det med risk för kriminalitet. Det är ändå inte några dåliga bilder av Marocko, både Laila Marrakchi och Swed och Imad Noury skildrar Marocko med värme. Både *Marock* och *Heaven's doors* skildrar drömmar om ett bättre liv men där problemen i Marocko synliggörs medan Europa representerar ett problemfritt liv.